

DIDAKTIK O‘YINLAR ORQALI RANGLARNI O‘RGATISH USULLARI

Usmonova Mubina

Qo‘qon universiteti, Maktabgacha ta‘lim yo‘nalishi, 2-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Sanginova Gulnozaxon

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20427337>

Annotatsiya: Ushbu keng qamrovli ishda maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarning ranglarni idrok etish xususiyatlari va ularni o‘yin orqali o‘rgatishning samarali yo‘llari batafsil bayon etilgan. Didaktik o‘yinlarning turlari, ularning bolaning aqliy va jismoniy rivojlanishiga ta‘siri, shuningdek, turli yosh guruhlari uchun maxsus ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar berilgan. Ishning mazmuni tarbiyachilar va ota-onalar uchun ranglar dunyosini bolalarga sodda va qiziqarli usulda tushuntirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Didaktik o‘yin, ranglarni farqlash, maktabgacha ta‘lim metodikasi, vizual idrok, bolalar psixologiyasi, ijodiy o‘yinlar, tarbiyachi mahorati, aqliy rivojlanish.

Bolalik davri inson hayotidagi eng yorqin va ma‘lumotlarga boy davr hisoblanadi. Bolalar atrof-muhitni o‘rganar ekan, ularning e‘tiborini birinchi bo‘lib turli shakllar va ranglar tortadi. Ranglar nafaqat buyumlarning xususiyati, balki bolaning hissiy olami, nutqi va tafakkurini shakllantiruvchi muhim omildir. Maktabgacha ta‘lim jarayonida bolalarga ranglarni o‘rgatish shunchaki nomlarni yodlatish emas, balki ularda olamni butun rang-barangligi bilan his qilish qobiliyatini uyg‘otishdir. Bugungi kunda pedagogikada o‘yin orqali o‘qitish eng samarali usul deb tan olingan.

Didaktik o‘yinlar bolaning zerikishiga yo‘l qo‘ymaydi, aksincha, unda qiziqish va intilish uyg‘otadi. Ranglarni o‘rgatishda didaktik o‘yinlardan foydalanish bolaning miya faoliyatini rivojlantiradi, chunki rangni aniqlash jarayonida bola tahlil qiladi, solishtiradi va xulosa chiqaradi. Ushbu ishda biz ranglarni o‘rgatishning eng sodda va samarali usullari haqida juda keng to‘xtalib o‘tamiz. Ranglar bolaning psixologik holatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Har bir rang bolada o‘ziga xos his-tuyg‘ularni uyg‘otadi. Masalan, sariq rang quvonch va energiya bag‘ishlasa, ko‘k rang tinchlik va xotirjamlik beradi. Didaktik o‘yinlar orqali ranglarni o‘rgatish bolaning ko‘rish xotirasini mustahkamlaydi. Bola ranglarni ajratishni o‘rganar ekan, uning nutqi ham boyib boradi, chunki u endi narsalarni tasvirlashda sifatlardan foydalanishni boshlaydi. Pedagogik nuqtai nazardan, ranglarni bilish bolani maktabga tayyorlashning bir qismidir.

Matematikada shakllarni guruhlash, ona tilida narsalarni ta‘riflash, rasm darslarida tasvirlash bularning barchasi ranglar bilan bog‘liq. Shuning uchun tarbiyachi har bir o‘yinni shunday tashkil etishi kerakki, bola o‘yin yakunida yangi bir rangni nafaqat tanisin, balki uni hayotda ham ishlata olsin. Ranglarni o‘rgatish jarayonini bir necha yirik bosqichlarga bo‘lish mumkin. Birinchi bosqich bu rangni ko‘rib tanish. Bunda bola rangning nomini bilmasa ham, bir xil rangdagi narsalarni ajrata oladi. Masalan, unga qizil koptok ko‘rsatilsa, u boshqa koptoklar orasidan aynan qizilini topib beradi. Ikkinchi bosqichda bola rangni tushunishni boshlaydi. Tarbiyachi "Menga sariq kubikni ber" deganida, bola aynan o‘sha rangdagi buyumni oladi. Bu yerda bolaning eshitish va ko‘rish qobiliyati birgalikda ishlaydi. Uchinchi va eng oxirgi bosqich bu rangni mustaqil nomlashdir. Bola "Bu qanday rang?" degan savolga "Bu yashil" deb javob bera olsa, demak u rangni to‘liq o‘zlashtirgan hisoblanadi. Ikki va uch yoshli bolalar bilan ishlashda o‘yinlar juda sodda bo‘lishi lozim. Bu yoshda bolalar uzoq vaqt diqqatni jamlay olmaydilar. Shuning uchun o‘yinlar 5-10 daqiqadan oshmasligi kerak. Rangli qutichalar o‘yini. Tarbiyachi xonaga to‘rtta asosiy rangdagi qutilarni qo‘yadi. Bolalarga esa turli rangdagi kichik o‘yinchoqlar beriladi. Vazifa

o'yinchoqlarni rangi bo'yini to'g'ri uychalarga joylashtirish. Bu o'yin orqali bola ranglarni guruhlashni o'rganadi. Rangli kiyimlar kuni. Bu usul juda qiziqarli. Masalan, haftaning bir kunini "Sariq rang kuni" deb e'lon qilish mumkin. Shu kuni hamma sariq kiyimda keladi, sariq rangli mevalar yeyiladi va faqat sariq rangli narsalar haqida gapiriladi.

Bu usul bolaning xotirasida o'sha rangni bir umrga muhrlab qo'yadi. Sehrli savatcha. Tarbiyachi savat ichiga har xil narsalarni soladi. Keyin bir rangni aytadi, masalan "Ko'k". Bolalar savat ichidan faqat ko'k rangli narsalarni terib olishlari kerak. Bu o'yin bolaning sezgirligini oshiradi. To'rt yoshli bolalar uchun o'yinlar biroz mantiqiy elementlar bilan boyitiladi. Endi ular nafaqat rangni tanishi, balki o'sha rangga xos bo'lgan narsalarni ham eslashlari kerak. Tabiat ranglari o'yini. Bolalarga rasmlar ko'rsatiladi: quyosh, o't, osmon, qor. Ulardan har bir rasmga mos keladigan rangli qalamni tanlash so'raladi. Bu o'yin bolaning atrof-muhit haqidagi bilimlarini kengaytiradi. Rassomning xatosi. Tarbiyachi ataylab noto'g'ri bo'yalgan rasmlarni tayyorlaydi.

Masalan, moviy rangli quyon yoki binafsha rangli ayiq. Bolalar rasmdagi xatoni topishlari va nima uchun bu xato ekanini tushuntirib berishlari kerak. Bu bolaning nutqini rivojlantirish uchun ajoyib mashqdir. Rangli mozaika. Bolalarga turli rangdagi kichik toshchalar yoki qog'oz bo'laklari beriladi. Ular yordamida biror shaklni (masalan, gul yoki uy) faqat ma'lum ranglardan foydalanib yasashlari kerak. Bu o'yin bolaning ijodiy qobiliyatini va barmoq motorikasini o'stiradi. Besh va olti yoshli bolalar bilan ishlashda ranglarning soyalari va ularni hosil qilishga e'tibor qaratiladi. Bu yoshda bolalar ranglar dunyosini ilmiyroq nuqtai nazardan o'rganishni boshlaydilar. Ranglarni aralashtirish laboratoriyasi. Bolalarga suv bo'yoqlari va oq qog'oz beriladi. Ularga qizil va sariqni aralashtirsa to'q sariq, ko'k va sariqdan yashil hosil bo'lishini amalda ko'rsatiladi. Bola o'zi mustaqil yangi rang hosil qilganida, unda o'ziga bo'lgan ishonch ortadi.

Rangli zanjir. Bolalar davra bo'lib o'tiradilar. Birinchi bola bir rangni aytadi, masalan "Yashil". Ikkinchi bola yashil rangdagi biror buyumni aytishi kerak, masalan "Maysa". Uchinchi bola esa "Maysa" so'zidagi oxirgi harfga yangi rang aytadi. Bu o'yin ham rangni, ham so'z boyligini mustahkamlaydi. Kamalakni top o'yini. Bolalarga kamalakning barcha yetti rangi haqida ma'lumot beriladi. Keyin ulardan xonadagi buyumlar orasidan kamalak tartibida narsalarni topib kelish so'raladi. Bu o'yin bolaning diqqatini juda yuqori darajada jamlashni talab qiladi. Ranglarni o'rgatishda tarbiyachi bir necha muhim qoidalarga amal qilishi lozim. Birinchidan, o'yin bolaga zavq bag'ishlashi kerak. Agar bola o'yinda ishtirok etishni xohlamasa, uni majburlash darsga nisbatan nafrat uyg'otishi mumkin. Ikkinchidan, ishlatiladigan materiallar juda sifatli va chiroyli bo'lishi kerak. Xira ranglar bolaning idrokini buzadi. O'yin davomida bolani doimo maqtash kerak. Hatto u adashib ketsa ham, "Sen deyarli topding, yana bir marta urinib ko'r-chi" deb dalda berish lozim. Tarbiyachi o'z nutqida ranglarni aniq va to'g'ri talaffuz qilishi shart. Masalan, "moviy" va "ko'k" ranglar orasidagi farqni bolalarga kichikligidan tushuntirib borish maqsadga muvofiqdir. Yana bir muhim jihat bu ota-onalar bilan hamkorlik. Bolalar bog'chada o'rgangan ranglarini uyda ham takrorlashlari kerak. Ota-onalarga farzandlari bilan ko'chada ketayotganida mashinalarning rangini so'rash yoki birgalikda rasm chizish tavsiya etiladi. Bunday uzviylik bilimlarning mustahkam bo'lishini ta'minlaydi.

Didaktik o'yinlar orqali ranglarni o'rgatish bu shunchaki dars jarayoni emas, balki bolaning qalbini go'zallikka oshno qilishdir. Ranglarni o'rganish orqali bola dunyoni o'ziga xos tarzda kashf etadi. O'yinlar bolaning nafaqat xotirasini, balki uning hissiy intellektini ham rivojlantiradi. To'g'ri tanlangan o'yinlar bolani maktabda o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va unda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantiradi. Tarbiyachi har bir o'yinni mehr bilan tashkil etsa, bolalar ranglar olamini xursandchilik bilan qabul qiladilar va bu bilimlar ularning hayotida muhim o'rin tutadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimova V.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash va o‘qitish usullari.2018.
2. Saidova S.N. Didaktik o‘yinlar orqali bolalar dunyoqarashini kengaytirish. 2020.
3. Ergashova G.X. Maktabgacha ta’limda psixologik o‘yinlar va ularning ahamiyati.2021.
4. Normurodova N.J. Bolalar bog‘chasida innovatsion ta’lim usullari.2022.
5. Qodirov M.M. Ranglar psixologiyasi va bolalar ta’limi. 2019.